

Roseanne
Benn
univerza Exeter,
Velika Britanija

IZOBRAŽEVANJE ZA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Kako se lahko naučimo aktivne demokracije?

KAJ JE AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO?

Pojem aktivnega državljanstva ima za seboj dolgo zgodovino, vendar je razlaga še vedno problematična. Young (nedatirano) dokazuje, da se ga lahko opredeli kot skupek urejenih odnosov med ljudmi, ki se želijo izogniti Hobbesianovemu »stanju v naravi«, kjer je življenje »samotno, revno, odurno, surovo in kratko«. Opisuje ga kot družbeno pogodbo, katere cilj je zagotoviti varnost in dobro počutje v skupnosti in ki se nujno ukvarja s tem, kako naj bi vsak posameznik deloval, da bi dosegel ta cilj. Če družba to zahteva od svojih državljanov, jim mora tudi tako ali drugače zagotoviti možnosti, da si nujno pridobijo ustrezne veščine, sposobnosti in znanja. Državljanstvo v tem primeru lahko opredelimo kot učinkovito, večje in pogumno javno delo, s katerim rešujemo skupne probleme.

Če je zdrava demokracija odvisna predvsem od demokratičnih navad in odnosov med pripadniki določene družbe, ta družba potrebuje jasno nakazane možnosti, ki takšne veščine za državljanstvo omogočajo.

Prav gotovo v Veliki Britaniji ni tako. Polno je nerešenih vprašanj, ki se nanašajo na pridobivanje državljskih veščin. Kje se jih lahko naučimo? Kakšno znanje je za to potrebno? Kaj naj storijo državljani? Kje je mogoče pridobiti zaupanje (ali ga izgubiti) za uporabo takšnega znanja in veščin?

Seveda pa pojem o državljanstvu potrjuje pojem o demokraciji, vendar je bil le-ta, vsaj v britanski družbi, do nedavnega precej neznan.

Komisija za državljanstvo (1990) je ugotovila, da beseda ni bila v splošni uporabi in da je imela več različnih pomenov. Dokaj razumna definicija, ki opredeljuje pojem državljanstvo, je lahko ta, kako naj se posameznik loti delovanja, da bi zavestno vplival na lasten položaj in na položaj drugih v demokratični družbi (Bron, 1996). Crewe in Searing (1996) sta podpirala nekatere ugotovitve komisije in se strinjala, da v Veliki Britaniji razumejo državljanstvo kot civilno delovanje. To pomeni aktivno udeležbo v civilni družbi, bolj kot vključevanje v volitve in druge oblike predvolilnih obveznosti. Britanci vidijo državljanstvo bolj kot delo v krajevnih prostovoljskih organizacijah. Z njihovega vidika torej pomeni civilno delovanje bolj vključevanje v socialne mreže, skupine, organizacije in prostovoljske združbe, ki povezujejo državljane v njihovih skupnostih. Motiviranost za vključevanje in posvečanje pozornosti političnim ter javnim vprašanjem spodbuja sodelovanje v manjših neformalnih skupinah in prostovoljskih organizacijah ter vključevanje v državljanske dejavnosti, od dobrih sosedskih odnosov do prostovoljskih organizacij in dobrodelnih akcij.

PROGRAM AKTIVNEGA DRŽAVLJANSTVA

Cilj demokratične družbe je usposobiti vse državljane, da bi čim bolj sodelovali v kulturnem, ekonomskem, političnem in družabnem življenju; njihovo dejavno vključevanje.

vanje je del širšega pojmovanja državljanstva, ki daje ljudem občutek, da lahko vplivajo na prihodnost z lastno voljo.

Vendar je vse očitnejša bojazen, tako v Veliki Britaniji v novem laburističnem obdobju kot v Evropi, da je demokracija deficitarna in da njene vrednote in ravnanje izgubljajo pomen (Thorne, 1998).

To je vodilo k pozivu, naj bi več pozornosti namenili boju proti socialni izključenosti ter spodbujali ljudi za dejavno in angažirano opravljanje državljskih obveznosti ter pridobivanje spretnosti in zaupanja ter da je njihov prispevek najboljši možen način. Poročilo Evropske komisije iz leta 1997 Učenje za dejavno državljanstvo se je osredotočilo na učenje za državljanstvo kot na enega ključnih izzivov, ki čakajo Unijo v bližnji prihodnosti. Poročilo dokazuje, da imeti pravico do sodelovanja ne pomeni enako, kot delovati v praksi ali pa biti opremljen z vsem potrebnim za tako delovanje. Zagotavlja, da ima aktivno državljanstvo moč, da ureja prakso dejavne demokracije in zahteva možnosti učenja ter praktične samostojnosti, odgovornosti, kooperativnosti, ustvarjalnosti ter razvijanje občutka lastne vrednosti in strokovnosti v toleriranju razdvojenosti in nasprotovanja ter v njunem ugotavljanju.

VPRAŠANJA, NAMENJENA IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

Odrasli se za izobraževanje odločajo prostovoljno, niso šolski obvezniki, zato se bodo v programe izobraževanja odraslih vpisovali le, če bodo dobili tisto, kar želijo, in če bodo zadovoljili svoje potrebe. Številni med njimi ne bodo želeli obiskovati programov za državljansko vzgojo. Alternativen pristop je, da državljanstva ne doživljamo kot vsebine, temveč kot proces, v katerem so državljanske spretnosti temeljne, prenosljive. Te spretnosti se je mogoče naučiti v kateremkoli programu za odrasle.

Pojmovanje državljanstva je kompleksno in težavno. Zato upamo, da je definicija, ki smo jo oblikovali potem, ko smo preučili številne vire, razumna; vsekakor pa je sprejemljiva za izboljšave (Benn, 1997; Benn in Fieldhouse, 1997; Benn, neobjavljeno).

Najprej smo »državljsko aktivnost« ali »biti aktivni državljan« definirali kot kakršnokoli pomembno sodelovanje (dejavnost) v skupnosti ali družbenih dejavnostih in/ali vključevanje v skupnost ali družbene organizacije. Da je nekdo aktiven državljan, mora imeti določene sposobnosti, zaupanje vase in znanje.

Aktiven državljan mora imeti znanje, določene sposobnosti in zaupanje vase.

1. Sposobnosti za:

- pogajanja in sodelovanje z drugimi,
- ustrezno ravnanje z drugačnostjo in v konfliktnih situacijah,
- konstruktivno poslušanje drugih,
- pridobivanje informacij (na primer v knjižnicah, na spletnih straneh, javnih srečanjih itd.),
- izražanje svojih zamisli in mnenj.

2. Zaupati vase, da:

- je proaktiven,
- ima lastno mnenje, samostojno razmišlja,
- samostojno ukrepa, če je prepričan, da ima prav,
- prevzema odgovornost,
- predpostavlja, da bodo slišali in upoštevali njegov glas.

3. Znanje o tem:

- kako je družba strukturirana,
- kako deluje lokalna vlada,
- kako deluje nacionalna vlada,
- katere so osnovne ideje vodilnih političnih strank,
- katere so politične filozofije/ideologije.

Dokazovali smo, da se je državljanstva treba naučiti, da ne gre le za pravice, temveč tudi za stalno sodelovanje v družbi, in da je to sodelovanje tako kazalec kot vir uspeha določene družbe. Izziv za našo družbo je, da ustvari poti, po katerih bodo državljani lahko polnovredno in učinkovito delovali v razmerah, ki bodo vsem tistim, ki želijo biti dejavno vključeni, zagotovile razumevanje in udeležbo, vpliv, možnost prepričevanja, kampanje in sprejemanje odločitev. Izziv za vse tiste, ki delujejo v izobraževanju odraslih, je, da pripomorejo k tej viziji (Benn, 1997).

Novejša raziskava (Benn, neobjavljeno) kaže, da posamezniki v resnici opažajo, da so s tem, ko so se udeležili izobraževanja odraslih,

pridobili tudi nekaj spretnosti za državljanstvo. Redko pa pridobijo znanje, ki je za to področje nujno potrebno.

Kot kaže, bi bil morda potreben poseben profil človeka, ki bi oblikoval programe za državljanstvo.

Jasno opozorilo, ki je bilo namenjeno področju izobraževanja odraslih: da bi bilo treba začeti razpravo o vlogi izobraževanja odraslih pri večji dejavnosti državljanov. Sodelovanje preprečuje predvsem strukturna neenotnost. Poleg tega so še številni socialni dejavniki, ki ogrožajo nekatere plasti prebivalstva in jim preprečujejo delovanje, na primer revščina, bolezni, spol, rasa ali starost. Zelo verjetno je, da so nekateri ljudje odtuje-

Trud številnih izobraževalcev odraslih, da bi povečali število ljudi, ki bi se dejavno vključevali v demokratično družbo, je deloma onemogočen, kajti čedalje jasneje postaja, da tista peščica ljudi, ki se vključuje v formalno izobraževanje odraslih, pripada manjšini, ki je že sama po sebi dovolj dejavna, tisti pa, ki se ne vključujejo v družbene dejavnosti, se tudi ne vključujejo v izobraževanje (Benn, 1997; Benn in Fieldhouse, 1997).

ni od izobrazbe že s samim načinom razmišljanja, na primer srednji razred, etnocentrizem, spol ali mnenje, da je izobraževanje odraslih primerno »za druge«. Ni torej lahko odgovoriti na to temeljno dilemo. Čeprav bodo izobraževalci odraslih spodbudili povečanje števila študentov, s tem ne bodo pomembno povečali dejavnega vključevanja v družbene dejavnosti, če ne bo hkrati zagotovljenega širšega vključevanja tudi pri preskrbi.

Naše delo nas je privedlo do sklepa, da se je treba državljanstva naučiti tako kot vsake druge spretnosti, vendar učenje ne bo tako učinkovito, če bo potekalo v okviru formalnega kurikulumu, kot če bo potekalo na podlagi pozitivnih izkušenj pri vključevanju. Aktivne demokracije se človek nauči iz prakse in zato naj bi bilo izobraževanje odraslih samo po sebi izkušnja za aktivno demokracijo. Tako je to lahko čustvena in hkrati kognitivna učna izkušnja, kar pomeni, da lahko oboje, tako državljanstvo kot izobraževanje odraslih, sprejmemo kot »za nas«, in ne kot »za druge«.

Kot kaže, je jasno, da – če se je izobraževanje odraslih resno posvetilo svoji vlogi razvoja dejavnega državljanstva – bi tudi tisti, ki izvajajo programe usposabljanja, morali tehtno razmisliti o lastnem spisku državljanških veščin, kot izhodišče pa bi lahko uporabili tiste, ki smo jih našli.

Kurikulum, poučevanje in pristop k progra-

mu bi bili lahko utemeljeni s ciljem razvoja teh veščin. Seveda pa to ne pomeni, da bi moralo to usposabljanje imeti prednost pred drugimi predmeti. Jasno je, da – če so se odločili za učenje zgodovine ali pa so se vpisali, da bi pridobili določeno kvalifikacijo – mora imeti prednost. Poleg tega so v Veliki Britaniji uvedli večje restrikcije glede ponudbe v izobraževanju odraslih. Zakon o izobraževanju iz leta 1992 je močno omejil finančna sredstva, večino izobraževalne ponudbe postavil pod nadzor vlade (posebni sveti za nadzor upravljanja z denarjem) in dal prednost programom za pridobitev kvalifikacije. V takšnih evalviranih programih ima učni načrt običajno omejitve. Kljub restrikcijam pa ima področje izobraževanja za odrasle še vedno nekoliko več svobode, ki je bila odvzeta drugim sektorjem v izobraževanju, v tej svobodi pa so morda možnosti za bolj demokratično družbo.

VIRI

Benn, R. (neobjavljeno): »The genesis of active citizenship in the learning society«.

Benn, R. (1997): *Adults Count Too: Mathematics for Empowerment*, Leicester: NIACE.

Benn, R. Fieldhouse, R. (1997): »The role of adult learning in promoting active citizenship in Britain in the twentieth century«. *Active democratic citizenship: the role of adult learning in building local and regional communities*, Proceedings of the ESREA Research Network on Active Democratic Citizenship, str. 54–65.

Bron, A. (1996): »Adult education and the civil society in a comparative and historical perspective« v: Bron, M. and Malewski, M. (eds) (1996): *Adult education and democratic citizenship*, Wrocław: Wrocław University Press, str. 15–26.

Commission on Citizenship (1990) *Encouraging Citizenship*, London: HMSO.

Crewe, I. in Searing, D. (1996): »Citizenship and Civic Education« – a lecture given at the RSA, London on 21st May 1996.

The European Commission (1997): *Learning for Active Citizenship*. The European Commission, <http://europa.eu.int/en/comm/dg22/citizen.citizen-en.html>

Thorne, C. (1998): »Democratic deficit«. *Adults Learning* 10 (3), str. 23–25.